

Міністерство освіти і науки України
Інститут археології НАН України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)
ВГО «Спілка археологів України»

VI міжнародний науковий семінар

АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тези доповідей

м. Чернівці, 16 грудня 2022 р.

Чернівці
Технограф

2022

ОРГКОМІТЕТ

Добржанський О. В., д.і.н., проф. (*голова*)
Скорейко Г. М., к.і.н., доц. (*заступник голови*)
Моця О. П., д.і.н., проф., чл.-кор. НАН України
Михайлина Л. П., д.і.н., доц., ст.н.с.
Пивоваров С. В., д.і.н., проф.
Рідуш Б. Т., д.г.н., проф.
Чучко М. К., д.і.н., проф.
Возний І. П., д.і.н., проф.
Петраускас О. В., к.і.н., ст.н.с.
Кулаковська Л. В., к.і.н., ст.н.с.
Манігда О. В., к.і.н., н.с.
Ткачук Т. М., к.і.н.
Гуцал В. А., к.і.н.
Руснак О. В., к.і.н.
Прохненко І. А., к.і.н., доц.
Баюк В. Г.
Грига В. В.
Боднарюк М. І.
Романович Т. І.
Калініченко В. А., к.і.н.
Ільків М. В., к.і.н. (*секретар*)

Археологія Буковини: здобутки та перспективи: Тези доповідей VI міжнародного наукового семінару (м. Чернівці, 16 грудня 2022 р.). – Чернівці: Технодрук, 2022. – 156 с.

Тези доповідей наукового семінару присвячені актуальним питанням археології Буковини та сусідніх регіонів. Розглядається проблематика кам'яної доби, епохи палеометалу, раннього заліза, середньовіччя та раннього нового часу, а також історії вивчення, охорони та використання об'єктів археологічної спадщини, музеєфікації старожитностей краю. Результати досліджень представили науковці та краєзнавці з Чернівецької, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської областей, Києва, Вінниці, Чернігова, Ужгорода, Кам'янця-Подільського (Україна), Сянока (Польща), Сучави (Румунія), Стамбула (Туреччина), Будапешта (Угорщина).

Автори-доповідачі несуть повну відповідальність за точність наведених фактів та дотримання академічної доброчесності.

© Науково-дослідний Центр
Буковинознавства, 2022
© Автори, 2022

Пивоваров С. В., Калініченко В. А. Скроневе кільце з ажурним плетивом з Чорнівського городища першої половини XIII ст.	94
Преступенко Ю. В. Пам'яткоохоронна діяльність Чернівецького обласного центру з питань культурної спадщини у 2022 році	96
Прохненко К. І. Особливості написання наукових праць на археологічну тематику в сучасному інформативному просторі	99
Прохненко О. Ф., Жиленко М. А. Металеві накладки та застібки книг з замків Закарпаття	101
Рідуш Б. Т. Новий погляд на датування мустьєрського шару палеолітичної стоянки Молодове I	104
Романович Т. І., Панчук А. Г. Рухомий матеріал нового часу з центральної частини м. Чернівці	106
Ротар О. В., Арслан Т. Я., Ільків М. В. Металева посудина-імбрик з фондів Чернівецького обласного краєзнавчого музею	109
Рубанець М. В. Каменотесання у Дорошівцях: витоки і традиції	111
Рубанець М. В., Ільків М. В. Керамічні люльки із сіл Привороки та Ставчани на Буковині	117
Руснак О. В., Ротар О. В. Табличка «Взаємне земське страхування Бессарабської губернії» з Хотина	121
Сандуляк В. О. Цем'янкові розчини в муруваннях Хотинського замку	123
Скорейко Г. М. Технології використання археологічних старожитностей на уроках історії.....	126

так і замків (Будайська фортеця, Піліш, Фоньод, палац Озора, Надважоньський павлікіанський монастир та ін.). Це свідчить про порівняно широкий ареал розповсюдження та масовість даних предметів.

Отже, металеві накладки на книги нюрнберзького виробництва поповнили колекцію імпорту цього міста, виявлену на території України. До того ця категорія речей була представлена двома товарними суконними пломбами з Волині та Галичини.

Богдан Рідуш (Чернівці)

НОВИЙ ПОГЛЯД НА ДАТУВАННЯ МУСТЬЄРСЬКОГО ШАРУ ПАЛЕОЛІТИЧНОЇ СТОЯНКИ МОЛОДОВЕ І

Молодове І – одна з опорних багат шарових палеолітичних стоянок в Середньому Подністер'ї, що знаходиться на правому березі, в уроч. Байлова Ріпа, біля колишнього с. Молодове (знищене через затоплення Дністровським водосховищем). Досліджувалась О. Чернишом (1982) (археологія) та І. Івановою (1982) (геологія). З кам'яною індустрією її шарів часто порівнюють знахідки з інших стоянок. Розріз стоянки налічує 5 середньопалеолітичних шарів (згори донизу), 3 верхньопалеолітичних шари, та один мезолітичний. Найбагатшим на знахідки, зокрема фауністичні, виявився 4-й мустьєрський шар. За радіовуглецевим аналізом, який дав дату понад 44000 BP (GrN-3659), він був датований авторами дослідження 50-60 тис. рр. (середній пленігліціал, витачів, MIS 3) (Іванова 1982), з чим погоджувались більшість наступних авторів.

Фауна ссавців на першому етапі визначалась Е. Вангенгейм (1957-1960 рр.) та І. Підоплічко (1961 р.), а дрібної теріофауни – І. Громовим. На другому етапі до вивчення мегафауни були залучені Л. Алексєєва, К. Татаринів, Н. Корнієць, А. Давід, Е. Урбанас, І. Кірілова. Проте, як зазначає І. Іванова (1982), у більшості випадків це були окремі визначення або побіжний огляд матеріалу на місці, і систематичний опис цієї фауни відсутній. На щастя, фауністичні рештки з 4-го мустьєрського шару збереглись у фондах відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, у Львові, та Палеонтологічного відділу Національного науково-природничого музею НАН України у Києві, де вони вивчались з погляду археозоології двома групами дослідників з Франції та Польщі (Demayet. al 2012; Krajcarzand Krajcarz 2012). При цьому Krajcarzand Krajcarz віднесли цей шар до раннього гліціалу (MIS 5a-d). Нещодавно ми представили альтернативний

погляд на вік мустьєрських шарів багат шарової палеолітичної стоянки Молодова V, заснований на попередніх дослідженнях (Форонова 2014) та наших нових знахідках (Рідуш, Поп'юк 2020). Тепер ми звернули увагу на сусідню стоянку Молодова I.

Мустьєрські шари залягають у різнокольорових шарах під прошарком сажі. 4-й мустьєрський шар є найкраще збереженим і багатим на знахідки. Він пов'язаний з одним з оглеєних прошарків світло-сірого суглинку, в підніжжі різнокольорових нашарувань. Мегафауна, що складала основну здобич давніх мисливців, представлена мамонтом (*Mammuthus primigenius*), носорогом (*Coelodonta antiquitatis*), конем (*Equus ferus*), бізоном (*Bison priscus*), гігантським оленем (*Megaloceros giganteus*), рангіфером (*Rangifer tarandus*) та звичайним оленем (*Cervus elaphus*). Також знайдені рештки великої кішки, які одними дослідниками були визначені як леопард (*Panthera pardus*) (Demayet. al 2012), а іншими як дрібний печерний лев (*Panthera spelaea*) (Krajcarz and Krajcarz 2012) (проте це питання потребує окремого розгляду). І. Іванова відзначає також наявність решток крупної форми бурого ведмеда (*Ursus arctos*), вовка (*Canis lupus*), лося (*Alces alces*), зайця (*Lepus* sp.), байбака (*Marmota bobac*), а також дрібних гризунів.

Нашу увагу привернули виміри зубів мамонта, зроблені ще Е. Вангенгейм (1961) на перших етапах дослідження. А саме, частота пластин зубів останньої дорослої зміни (M^3 і M_3) на 10 см складала 7 (зразки ГИН-449/12, і ГИН-449/13), а іноді й 6-7 (зразок ГИН-215/11), а товщина емалі від 2,0 до 2,2 мм. Нами був виміряний зуб M^3 (зразок Mol. I.-84.-IV), з колекції у Львові, який мав частоту пластин 7,5, а товщину емалі 2,1 мм. Сама Е. Вангенгейм відносила цю популяцію мамонтів до т.зв. ранньої форми шерстистого мамонта. Проте пізніше І. Форонова (2007, 2014) показала, що мамонти з такими вимірами зубів є ближчими до виду *Mammuthus intermedius*, проміжного між ранньою формою шерстистого мамонта (*M. primigenius*) і мамонтом хозарським (*M. chosaricus*). Цей проміжний вид, зокрема його товстоемалева форма, жив в один з інтерстадіалів дніпровського зледеніння (заале, MIS 6), а можливо й раніше. Водночас, серед колекції, що була вивезена до Москви, були і зразки з більшою частотою пластин (8 – 9 – 9,5) і тоншою емаллю (1,9 мм). Це більше відповідає тій ранній формі шерстистого мамонта, яка жила наприкінці максимального зледеніння (дніпро, MIS 6).

Так само один із неповних зубів з львівської колекції (Mol. I.-83.-IV (фрагмент $M3$), ніби теж з цього шару, виміряний нами, має частоту пластин – 9, а товщину емалі – 1,6 мм, що відповідає *Mammuthus primigenius*, проміжна товстоемалева форма, яка, за Фороновою (2001), жила під час витачівського етапу (MIS 3).

Наявність у колекціях нібито з одного шару різних форм і навіть видів мамонтів може свідчити про належність зразків до різних часових проміжків, що не було добре зафіксовано у стратиграфії, або зуби з різних шарів були переплутані в подальшому, при пакуванні тощо. Версія зі збиранням мешканцями цього поселення більш давніх решток не підтверджується, оскільки деякі зуби були розкопані разом з черепом, нижньою щелепою із зубами, бивнями, кістками кінцівок, хребцями та іншими частинами скелету. До того ж цей скелет був виявлений у 1959 р. в мустьєрському шарі, що мав обмежене поширення, та залягав навіть трохи вище за основний мустьєрський шар (Іванова 1982).

Тим не менш, біостратиграфічне датування мустьєрського шару 4 Молодове I за найдавнішою формою мамонта вказує на вік, що перевищує 160 тис. рр., що суттєво розбігається з попередніми поглядами. Звичайно, висловлене нами припущення потребує верифікації й іншими методами, насамперед прямого фізичного датування.

*Тетяна Романович (Чернівці),
Альона Панчук (Чернівці)*

РУХОМИЙ МАТЕРІАЛ НОВОГО ЧАСУ З ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ м. ЧЕРНІВЦІ

Серед багатьох питань, вивченням яких займається сучасна історична наука, значний інтерес складає дослідження найдавніших сторінок українських міст. До таких населених пунктів відноситься і місто Чернівці, перша писемна згадка про яке датується 1408 р. Історія населеного пункту сягає значно давніших часів, про що свідчать археологічні знахідки, виявлені на території м. Чернівці та в його околицях. За археологічними даними існування міського осередку на цій території фіксується з XII ст.

У 2022 р. в центральній частині міста проводилися роботи з реконструкції газових мереж фірмою АТ «Чернівцігаз». З писемних та археологічних джерел відомо, що на місці робіт з останньої чверті XVIII ст. вирувало міське життя. Наприкінці XVIII ст. там, де зараз розташована Театральна площа, була околиця населеного пункту, за якою починався ліс. Пізніше тут знаходилися військові склади з провіантом, які були знесені на початку XX ст., коли в районі сучасної площі почалася активна забудова. У середині XIX ст. на майдані торгували зерном, пізніше – рибою, що дало характерну назву – Фішпляц. Наприкінці XIX ст.